

KRİZDE HABER HER KOŞULDA HAK

Depremde Gazeteci Hakları Rehberi

IPS İLETİŞİM VAKFI

Generalkonsulat
der Bundesrepublik Deutschland
Istanbul

Hazırlayanlar: Hikmet Adal, Av. Deniz Yazgan Şenay, Ceyda Sungur

Tasarım: Evrim Gündüz

“Haklar İçin Habercilik, Gazeteciler İçin Özgürlük” projesi kapsamında hazırladığımız Krizde Haber/Her Koşulda Hak Depremde Gazeteci Hakları Rehberi'ni özellikle 6 Şubat Depremleri'nin yaşandığı bölgelerdeki gazetecilerin haklarını savunma deneyimlerinden yola çıkarak hazırladık.

Hatay (7 Eylül 2024) ve Malatya (5 Ekim 2024) atölyelerinde gündeme gelen soru ve sorunlar temelinde ortaya çıkan bu çalışmanın, ifade özgürlüğü ve hak odaklı habercilik pratiğine bir katkı sunarak gazetecilik için yürütölen hukuki mücadelede bir rehber teşkil etmesini umuyoruz.

bianet.org'da yayınlanan ilgili haberlere tıklayarak ulaşabilirsiniz.

Atölye BİA
IPS İletişim Vakfı

Deprem gibi afet durumlarında gazetecilerin haber alma, bilgiye erişme ve haber yapma özgürlüğünü hangi anayasal maddeler ve yasal düzenlemeler koruyor?

Anayasa Madde 26: Herkes, düşünce ve kanaatlerini söz, yazı, resim veya başka yollarla açıklama ve yayma hakkına sahiptir.

Anayasa Madde 28: Basın hürdür, sansür edilemez. Devlet, basın ve haber alma hürriyetlerini sağlar.

Basın Kanunu (5187 sayılı): Gazetecilerin haber yapma hakkı tanınmakta ve özel sınırlamalar haricinde (örneğin gizlilik, hakaret, özel hayatın korunması) engellenemeyeceği belirtilmektedir.

Bilgi Edinme Hakkı Kanunu (4982 sayılı): Gazeteciler de dahil olmak üzere herkesin kamu kurumlarından bilgi talep etme hakkı vardır.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) Madde 10: İfade özgürlüğü; bilgi edinme ve yayma özgürlüğünü de içerir.

Afet sırasında devletin bilgiye erişim ve yayma özgürlüğünü sınırlama girişimleri (internetin sansürlenmesi, haberlere erişimin engellenmesi gibi) demokratik toplum düzeni ve insan hakları normları çerçevesinde nasıl değerlendirilmeli?

Bant daraltma veya haberlere erişimin engellenmesi gibi önlemler bağlamında:

➔ AİHS Madde 10/2 uyarınca sınırlanabilir ancak bu sınırlamalar:

- Kanunla öngörülmüş olmalı,
- Meşru bir amaç (kamu güvenliği, kamu düzeni vb.) gütmeli,
- Demokratik toplumda zorunlu olmalı ve orantılılık ilkesine uymalıdır.

➔ AYM (Anayasa Mahkemesi) Kararları: Anayasa Mahkemesi, Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu (BTK) kararlarıyla yapılan internet kesintilerini orantısız ve hak ihlali olarak değerlendirmiştir.

BM (Birleşmiş Milletler) İfade Özgürlüğü Raportörlüğü: Kriz zamanlarında bilgiye erişimin kısıtlanması halk sağlığı ve güvenliği açısından tehlikelidir.

Basın kartına sahip gazeteciler ile kartı olmayan gazeteciler sahada farklı uygulamalara maruz kalabiliyor. Hukuki açıdan bu ikilem nasıl değerlendirilmeli? Kolluk kuvvetleri basın kartı olmayan gazetecinin haber yapmasını engelleyebilir mi?

Basın Kartı Yönetmeliđi, basın kartının yalnızca bir kimlik belgesi olduğunu; gazetecilik faaliyeti için zorunlu bir koşul olmadığını belirtir.

- Anayasa Madde 26 ve 28, tüm bireylerin ifade özgürlüğünü güvence altına alır.
- AİHS Madde 10, meslekten bağımsız olarak haber yapma özgürlüğünü kapsar.
- Basın kartı olmayan bir gazetecinin haber yapması engellenemez, bu durum eşitlik ilkesine de (AY m.10) aykırılık teşkil eder.

Deprem bölgesinde gazeteciler en çok haber yaparken veriye ulaşmada problem yaşadıklarını söylediler. Buna göre CİMER ve diğer kurumlar yapılan başvuruları yanıtsız bırakıyor. Yanıt verilmeyen başvurulara ilişkin bir itiraz süreci yürütülebilir mi?

Evet, 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu'nun 13 ve 14. maddeleri uyarınca: 15 gün içinde cevap verilmezse, Başvurucu, 15 gün içinde Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu'na (BEDK) itiraz edebilir. BEDK kararları idari işlem sayılır, idare mahkemesine başvuru yolu da açıktır.

Resmi kurumların gazeteci kayırması bir diğer problem. Gazetecinin çalıştığı kuruma göre bilgi verilmesinin yarattığı ayrımcılık karşısında gazetecinin hukuki hakları nelerdir?

- AY md. 10 – Eşitlik İlkesi: Devlet, tüm basın mensuplarına eşit yaklaşmalıdır.
- AY md. 28 – Basın özgürlüğü, kuruma göre ayrımcılığı engeller.
- AİHS md. 14, ifade özgürlüğü kapsamında ayrımcılığı yasaklar.

Gazeteciler, kurumlara göre ayrımcılığa uğruyorsa, idari başvuru ve sonrasında idari yargı yoluyla bu ayrımcılığı dava edebilir. Ayrıca, **Basın Meslek Kuruluşları** ve **Baroların hak temelli merkezleriyle işbirliği çerçevesinde** şikâyet mekanizmaları işletilebilir.

Deprem bölgesindeki toplumsal olaylarda kolluk kuvvetleri haber yapan gazetecileri engelleyebiliyor. Zaman zaman şiddet gördüklerini söyleyen gazeteciler toplumsal olaylarda kolluk kuvvetleriyle karşı karşıya geldiğinde neler yapabilirler?

Kimlik ve görev belgesi ibraz edilmeli (basın kartı varsa gösterilmeli ama şart değildir).

Anayasa m.28 ve **AİHS m.10** uyarınca haber yapma hakkı vurgulanmalı.

Görüntü alma özgürlüğü, kamu görevlilerinin görev ifasını kaydetme hakkı çerçevesinde korunur (AYM kararları mevcut).

Kolluk kuvvetleri müdahalesi sırasında darp veya engelleme varsa:

- Savcılığa suç duyurusunda bulunulabilir,
- Türkiye Gazeteciler Sendikası, DİSK Basın-İş, Barolar gibi kuruluşların izleme ve raporlamada bulunması için başvuru yapılabilir,
- AYM'ye bireysel başvuru yolu açıktır (hak ihlali ve ifade özgürlüğü yönünden).

Deprem sonrası gazetecilerin basın araçlarına (telefon, bilgisayar gibi) ve haber materyallerine yönelik uygulanan fiziksel müdahale veya zarar durumlarında hangi yasal haklar devreye giriyor?

Türk Ceza Kanunu m. 151: Mala zarar verme suçtur.

CMK m.134: Dijital materyallere el konulması özel usule tabidir. Hakim kararı olmadan el koymak hukuka aykırıdır.

AYM ve AİHM içtihatları uyarınca, gazetecinin ekipmanına zarar verilmesi veya keyfi el konulması ifade özgürlüğünün ihlalidir.

Müdahale durumunda suç duyurusu, idareye karşı tazminat davası ve AYM'ye bireysel başvuru yapılabilir.

Dezenformasyonla mücadele adı altında getirilen uygulama ve sınırlamaların, gazetecilerin mesleki bağımsızlığı üzerindeki olumsuz etkileri hukuken nasıl değerlendirilmeli?

2022'de yürürlüğe giren “Dezenformasyon Yasası” (TCK m.217/A) ciddi eleştirilere konu olmuştur.

AİHM içtihatlarına göre, ifade özgürlüğü yalnızca “doğru” bilgilerle sınırlı değildir; abartılı, çarpıcı, hatta rahatsız edici haberler de bu koruma kapsamındadır (Handyside v. UK).

Belirsiz ve geniş tanımlanmış “yanıltıcı bilgi” kavramı, oto-sansür ve baskı ortamı yaratır. Bu durum, orantılılık ilkesine aykırı olduğu gerekçesiyle AYM önünde iptal konusu olabilir.

Yerel gazeteler, kaymakamlık veya belediyelerin resmi görüşlerine paralel habercilik yapmamaları durumunda reklam gelirlerinden mahrum bırakılıyor. Bu ekonomik baskı, gazetecilik faaliyetlerini kısıtlayıcı bir araç olarak kullanılıyor. Benzer bir süreç Basın İlan Kurumu için de geçerli. Yerel gazeteler birleşmeye, kapanmaya veya dijitalleşmeye zorlanıyor. Bu tür yaptırımlara karşı atılabilecek hukuki adımlar neler?

➔ **AY m.28 ve m.10:** Basın özgürlüğü ve eşitlik ilkesi, kamu kaynaklarının bu şekilde ayrımcı kullanılmasını yasaklar.

➔ **Reklam vermemenin cezalandırma aracı olması,** AİHS m.10'a aykırıdır.

➔ Hukuki yollar:

- **İdare mahkemelerinde yürütmenin durdurulması talepli dava** açılabilir.
- **Rekabet Kurumu'na,** ayrımcı uygulamaların piyasa bozucu etkisi gerekçesiyle başvurulabilir.
- **Basın İlan Kurumu kararlarına karşı** da yargı yolu açıktır.

İPS İLETİŞİM VAKFI

Generalkonsulat
der Bundesrepublik Deutschland
Istanbul